

«Jeg vil bli en å regne med»

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 lisens

– Unge menns fortellinger om desistance som karriereskift og maskulin reorientering.¹

Aage Aagesen, Høgskolelektor, Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS.²

Abstract

Young men's desistance from gangs involved in crime is a pressing social issue in the Nordic countries. Drawing from a larger study comprising life story interviews with previously incarcerated men across different life stages, this article elaborates the narration of desistance among three young men who desisted from gang-related crime in their early twenties. By telling their stories of involvement in crime and their desistance process as career shift narratives, continuity in their »real me« is emphasised. Their stories make them come across as rational agents concerned with independence, ambition and a goal-oriented agency proving their capacity and willingness to take responsibility through hard work in the construction industry. This narrative identity can be understood as the young men's ideals of masculinity, which intertwine their earlier values and previous experiences with a new maturity gained by social relations to role models in the labour market and significant others. In line with this, ideals of masculinity may be seen as a narrative resource which may shape and enhance possibilities for secondary and tertiary desistance in early adulthood.

Keywords:

Desistance, criminal gangs, masculinity, young adults, employment

Desistance, gjengrelatert kriminalitet, maskulinitet, narrativ identitet, unge voksne, arbeid

1. Engelsk tittel: «I want to be someone to be reckoned with». Young men's narration of desistance as a career-shift and masculine reorientation.
2. Takk til Ragnar Kristoffersen som var prosjektansvarlig og veileder i oppstarten av denne studien og Christine Friestad som har veiledet i skriveprosessen. Også takk til Ingrid Lundeberg, Egil Jensen, John Todd-Kvam og to anonyme fagfeller for innspill og tilbakemeldinger på artikkelutkast.

Innledning

Unge menns kriminelle løpebane har lenge vært et sentralt forskningsfelt i kriminologien. Kombinasjonen ung alder og flere fengselsdommer utgjør en forhøyet risiko for en vedvarende kriminell løpebane (Kristoffersen, 2022). Samtidig er det godt dokumentert at de fleste før eller siden slutter med kriminalisert aktivitet, og at dette kan relateres til aldring og modning (Gottfredson & Hirschi, 1990; Moffitt, 1993; Rocque et al., 2015; Ulmer & Steffensmeiner, 2014). Ideen om at analyse av «suksesshistorier» kan gi oss verdifull kunnskap om samspillet mellom personlig motivasjon og kontekstuelle forhold (Maruna, 2001) har de siste tiårene ført til økt narrativ forskningsinteresse for endring bort fra kriminalitet, også kalt «desistance».³ Selv om studier understøtter at alderen fra 20-25 kan utgjøre et gunstig mulighetsrom, er det fremdeles mye som er uklart når det gjelder sammenhenger mellom desistance, aldring og modning i denne livsfasen (Bottoms & Shapland, 2016).

Denne artikkelen bygger på en desistancestudie av livshistorieintervjuer med 20 menn. Gjennom en narrativ analyse har jeg utviklet en tentativ typologi for ulike desistancenarrativ. Den ene idealtypen, *karriereskiftnarrativet*, hvor arbeid og maskulinitet er sentral tematikk for å skape kontinuitet i fortellerens narrative identitet, presenteres i denne artikkelen.⁴ I analysen inngår fortellinger fra tre av de yngste deltagerne, som alle har avstått fra gjengrelatert kriminalitet i løpet av 20-årene. *Hvordan* forteller de om veien bort fra kriminalitet til livet de lever i dag? *Hva* vektlegger de selv når de forklarer tidligere kriminalitet og endringen som har funnet sted? Og *hvilke funksjoner* kan fortellingene ha for desistanceprosessen? Ved å utforske disse spørsmålene er formålet å frembringe kunnskap om hvordan unge straffedømte menn drar nytte av ulike narrative ressurser i desistanceprosessen ved å forme fortellinger som oppleves troverdige og håpefulle for dem selv og sine omgivelser i norsk kontekst på slutten av 2010-tallet. Artikkelen inngår slik i en narrativ kriminologisk tradisjon, som ifølge Sandberg (2015, s. 233) «er enhver studie som ser på hvordan fortellinger motiverer, opprettholder eller gjør at folk holder seg borte fra destruktive handlinger».

Desistance og narrativer

Desistance kan forstås som prosesser over tid, hvor individer som har vært omfattende involvert i kriminalitet slutter med eller trapper ned slik aktivitet (Giordano et al., 2002; Maruna, 2001; McNeill et al., 2012). Tradisjonelt har mye av desistanceforskningen vært knyttet til livsløpsperspektiver og betydningen av uformell sosial kontroll gjennom livshendelser som danner

3. Begrepet «desistance» har ingen fullgod, norsk oversettelse. Ettersom det engelske uttrykket er godt etablert i forskningslitteraturen, vil jeg heretter bruke dette uten anførselstegn.
4. Flere publikasjoner om øvrige idealtyper er under utarbeidelse, herunder blant annet «selvhjelpsnarrativet».

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

viktige vendepunkt i form av arbeid, romantiske relasjoner, foreldreskap og militærtjeneste (Laub & Sampson, 2001, 2003). Andre desistancesstudier vektlegger kognitive endringer, aktørskap (agency) og identitetsutvikling som vesentlig (Giordano et al., 2002; Maruna, 2001; Paternoster & Bushway, 2009; Vaughan, 2007).

Desistancesstudier har blitt kritisert for å enten legge for mye vekt på individuelt aktørskap, eller på strukturelle forhold som forklaring (Weaver, 2016). I tråd med dette argumenterer flere for at det er *samspillet* mellom sosiale strukturer og individuelle psykologiske faktorer som er av størst interesse (Cid & Martí, 2012; Rodermond et al., 2016). Marunas (2001) bidrag har vært vesentlig for å vise verdien av personlige narrativer for å studere dette samspillet. I sine analyser finner han at et sentralt trekk i desistancenarrativer er at fortelleren eksternaliserer årsakene til fortidens kriminalitet ved hjelp av nøytraliseringsteknikker (Sykes & Matza, 1957), der forklaringen f.eks. legges på oppvekstmiljø, altså noe som ligger utenfor personens «sanne jeg». Endringsprosessen knyttes også til eget aktørskap og å bli myndiggjort (empowered) til å ta ansvar for eget liv i nåtid og fremtid. Utøvelsen av «generativitet», å finne måter å bruke erfaringene til noe konstruktivt og «gi tilbake» til samfunnet, står sentralt. Disse komponentene fremmer fortellerens *pro-sosiale narrativ identitet*,⁵ gjennom en fortelling med en meningsfull sammenheng av livserfaringer som gjør hovedpersonen i stand til å forsones seg med fortiden og bli akseptert som en reformert, lovlydig samfunnsborger (Maruna, 2001).

McNeill (2015) bruker betegnelsen tertiærdesistance om den sosiale og relasjonelle dimensjonen av desistanceprosessen hvor ens nye tilhørighet til samfunnet anerkjennes. Tertiærdesistance er nært sammenvevd med en identitetsutvikling hvor en ikke lenger ser på seg selv som kriminell, men knytter seg til konvensjonelle identiteter (sekundærdesistance), i tillegg til å faktisk avstå fra kriminelle handlinger (primærdesistance) (Maruna & Farrall, 2004). Nugent & Schinkel (2016, s. 570) påpeker at disse prosessene ikke må forstås som lineære og adskilt i tid, men snarere som tre ulike sfærer som influerer hverandre.

Desistanceprosesser innebærer oftest utstrakt samhandling med andre, og må betegnes som en høyst sosial prosess som også henger sammen med hvordan samfunnet omtaler tidligere straffedømte og tilrettelegger for deltagelse (Gormally, 2015; McNeill et al., 2012; Todd-Kvam & Todd-Kvam, 2022; Ugelvik, 2022; Weaver, 2016). Her er det også et poeng at narrativer «utvikles i samspill med betydningsfulle andre og vårt bredere sosiokulturelle kontaktnett, og fortsetter å utvikles når de blir fortalt og gjenfortalt» (Todd-Kvam & Todd-Kvam, 2022, s. 2, min oversettelse). At narrativer slik kan ses som både dynamiske og samskapte (Weaver, 2016), gjør det viktig å studere desistancenarrativer i ulike kulturelle kontekster da det kan være variasjoner

5. McAdams (2019, s. 1) definerer narrativ identitet som «the internalized and evolving story a person invents to explain how he or she has become the person he or she is becoming.»

i hva som vil være virksomme fortellinger som harmonerer med kulturelle idealer (Maruna & Liem, 2021).

Gjengrelatert kriminalitet,⁶ livsfase og maskulinitet

Gjengrelatert kriminalitet har vært et mindre omfattende problem i Norge enn i våre naboland, men omfattes likevel av økt bekymring (Meld. St. 34, 2020).⁷ Flere studier peker på at det er mange likhetstrekk i desistanceprosesser fra relativt ulike former for gjengmiljø (Bolden & Iliff, 2022; Pyrooz & Decker, 2011). Det er sjeldent enkeltfaktorer som forårsaker brudd med miljøet og flere tar til orde for at motivasjonen kan forstås som en kulminasjon av push- og pull-faktorer (Berger et al., 2017; Bjørge, 2009; Pyrooz & Decker, 2011).⁸ Ofte er det push-faktorene som dominerer (Alstam & Forkby, 2022; Pyrooz et al., 2014; Roman et al., 2017).

Push- og pull-faktorer kan ses i sammenheng med Paternoster et al. (2015) som knytter identitetsutvikling i desistanceprosessen til rational choice teori. De bygger på at desistance ofte innebærer en endret forståelse av kriminalitet og en frykt for å miste seg selv eller bli en person man ikke ønsker å være (feared self). Dette står i kontrast til et foretrukket selv (possible positive self) som aktøren øyner mulighet for å kunne leve opp til dersom hen foretar nødvendige endringer (Paternoster & Bushway, 2009).

Pull-faktorer, og et ordinært liv med arbeid og nære relasjoner, ser ut til å bli en tydeligere desistancemotivasjon for unge menn gjennom 20-årene (Roman et al., 2017, Bottoms & Shapland, 2016). Andre studier finner at det er mer sannsynlig at arbeid blir til et vendepunkt bort fra kriminalitet for voksne, enn for ungdom og unge voksne (Uggen & Staff, 2000). Selv om det er omdiskutert hvorvidt straffegjennomføring kan fremme desistance (McNeill, 2016), er det også studier som har vist sammenheng mellom nedgang i kriminalitet og økt arbeidsdeltagelse etter fengsel (Bhuller et al., 2020). Innsatte selv vektlegger arbeid som vesentlig for å ha tro på en varig desistance (Lundeberg, 2020).

6. Hallsworth & Young (2008) kritiserer bruken av gjengterminologi i akademia for å være lite presis og som mulig bidragsyter til å reprodusere skremselsbilder fra massemedia som kan befestet et bilde av gjengkriminalitet som et utelukkende multietnisk fenomen. Selv om denne kritikken er relevant, har jeg i denne artikkelen valgt å bruke gjengrelatert kriminalitet som begrep da de tre intervjuede har vært knyttet til svært ulike grupperinger, men hvor fellestrekket er at involveringen i ulovlig virksomhet over tid fremstår sentralt for aktiviteten og gruppeidentiteten som beskrives. Dette er i tråd med den mye brukte Eurogang definisjonen (se bl.a. van Gemert & Weerman, 2015).

7. I stortingsmeldingen skiller man mellom kriminelle gjenger og kriminelle ungdomsgrupperinger. Mens førstnevnte beskrives som 1% MC-klubber og urbane multietniske gjenger som begår alvorlig organisert kriminalitet knyttet til narkotikamarkedet, er sistnevnte i mindre grad organisert, men kan utgjøre et rekrutteringsgrunnlag for de mer organiserte gjengene (Meld. St. 34 (2020-2021), s. 97).

8. Mens push-faktorer kan handle om (risikoen for) å bli utsatt for vold, skuffelse, oppløsning og slitasje i miljøet eller erfarte og fryktede konsekvenser av straff, knyttes pull-faktorene til aldring og påfølgende nye muligheter f.eks. gjennom arbeid, foreldreskap, familie og pro-sosial støtte eller religiøs omvendelse (Bolden & Iliff, 2022).

Andre studier har stilt spørsmål ved om arbeid best forstås som et vende- punkt, eller snarere er et resultat av allerede påbegynte desistanceprosesser (Skardhamar & Savolainen, 2012).

Carlsson (2013) poengterer at arbeids- og familieliv er kjønnede sosiale institusjoner og at desistance bør forstås i lys av livsfasespesifikke maskulinitetsidealer. Han bygger på Connell (2005) som forstår maskulinitet i lys av klasse og etnisitet. Hegemonisk maskulinitet, «den form for maskulinitet som i en gitt periode er kulturelt opphøyd og som utgjør den optimale standarden for en «vellykket maskulinitet», og som underordner alle andre former for maskulinitet» (Jon, 2017, s. 183, basert på Connell, 2005), er her et sentralt begrep. I en marginal klassesituasjon, hvor verdier som selvstendighet og makt kan være vanskelig å oppnå, kan det utvikle seg en *protestmaskulinitet* hvor de hegemoniske maskulinitetsidealene omsettes i en fattigdomskontekst (Connell, 2005, s. 114). I tråd med dette ser Messerschmidt (1993) kriminalitet som en måte «å gjøre maskulinitet på». Carlsson (2013) poengterer at også desistanceprosessen kan ses på som en maskulinitetsbekreftelse gjennom demonstrasjon av evnen til å overkomme hindringer og utøve sterk selvkontroll.

Søgaard et al. (2016) argumenterer for at maskulinitetsperspektiver er særlig relevante i studier av desistance fra gjengrelatert kriminalitet da disse miljøene ofte er bygd på hypermaskuline verdier, og det å forlate gjenglivet og tilpasse seg konvensjonelt arbeidsliv kan oppleves som et tap av maskulinitet. I tråd med dette fant Sandberg & Pedersen (2006, s. 120) at «gatekapitalen», den form for kompetanse og væremåte unge gutter som selger hasj hadde tilegnet seg, var vanskelig overførbart til det konvensjonelle arbeidsmarkedet, som i stor grad krever at man er villig til å innordne seg og «ta imot dritt».

Metode

Rekruttering og intervju

Artikkelen er basert på en kvalitativ studie av 20 livshistorieintervjuer med gjentatt straffedømte menn. Intervjuene ble gjennomført mellom november 2017 og juni 2018 på sør- og østlandet i Norge.

For å forebygge at dataene preges av likhetstrekk ved deltageres bakgrunn, som kan være en svakhet ved desistancestudier (Nugent & Schinkel, 2016), ble flere rekrutteringsstrategier benyttet. Deltagere ble rekruttert via fem ulike frivillige-/selvhjelpsorganisasjoner (12), per brev basert på kriminalomsorgens registerdata (2), og gjennom tiltak rettet mot unge straffedømte (6). Inklusjonskriteriene var at man hadde sonet to eller flere fengselsdommer, samt at de selv identifiserte at de var i eller hadde gjennomgått en desistanceprosess.

Deltagerne ble skriftlig og muntlig informert om studiens formål, frivillighet og anonymisering. Samtlige samtykket til bruk av data fra kriminalomsorgens

etatssystem, som er benyttet for å beskrive utvalget. Som kompensasjon for tidsbruken fikk deltagerne et gavekort på kr. 300.

På intervjutidspunktet var deltagerne fra 25 til 56 år. De hadde i gjennomsnitt sju fengselsdommer (2-21), og gjennomsnittstid på 4,5 år siden forrige domfellelse (0,5-10 år). Ved første fengsling var de fra 17 til 38 år, mens de ved siste løslatelse var fra 24 til 50 år. Gjennomsnittstid fra første til siste fengselsdom var om lag 14 år (2-26). Lovbruddskategori ble ikke brukt som et kriterium for utvelgelse, men de fleste deltagerne hadde en historikk med en kombinasjon av vinning, volds- og narkotikakriminalitet.

Livshistorieintervjuene baserte seg på en semistrukturert intervjuguide inndelt i temaene «livet nå», «oppvekst og problemutvikling», «erfaringer fra straffegjennomføring» og «tiden etter siste løslatelse». Vurderinger av årsaker til endring, egeninnsats og andres støtte, samt syn på livet før og nå ble særlig utforsket. Intervjuene varte fra 80 til om lag 120 minutter og ble avholdt på steder deltagerne valgte selv. Intervjuene ble tatt opp på bånd og deretter transkribert.

Analyse

Denne artikkelen presenterer en dialogisk narrativ analyse (DNA,⁹ Frank, 2010; 2012) av tre intervju i datamaterialet. Frank (2012, s. 35) tydeliggjør narrativens kontekstuelle dimensjon når han poengterer at fortellinger er «composed from fragments of previous stories, artfully rearranged but never original.» Fortellinger betraktes altså ikke som hentet fra et «minnearkiv», men som kreative fremstillinger av ulike livshendelser (Frank 2010, s. 83) hvor fortelleren benytter *narrative ressurser* fra det repertoaret hans «indre bibliotek» har bygd opp av mulige fortellinger om gitte fenomener, også omtalt som narrativ habitus (Frank, 2010, s. 53). Fortellinger ses slik på som en dialog mellom ulike fortellerstemmer (multi-vokalitet) (Frank, 2012). Et sentralt spørsmål er hvordan disse stemmene samspiller og eventuelt konkurrerer, samt refleksjon over hvorfor noen velger å fortelle nettopp denne historien, blant mange mulige. Et viktig perspektiv her er at historiefortelling kan ses på som en form for selvivaretagelse («holding one's own», Frank, 2012, s. 33), hvor fortelleren søker å ta vare på egenverdet og sin identitet når denne oppleves som truet. Frank (2010) understreker også at vi gjennom hvordan vi former våre fortellinger knytter oss til, eller distanserer oss fra andre, og at fortellinger har en sentral sosial funksjon for hvorvidt man blir inkludert og anerkjent eller utstøtt fra ulike sosiale grupper.

Flyvbjerg, (2006) argumenterer for at analyse av distinkte case, fremfor de mest representative, kan være hensiktsmessig for å frembringe ny kunnskap om et fenomen. Gjennom en første tematisk analyse identifiserte jeg

9. Siden DNA kan benyttes på en fleksibel måte og ikke tilbyr en oppskriftsmessig steg-for-steg fremgang, har eksempler på en operasjonalisering av DNA fra Barrera (2019), Smith (2016) og Caddick (2016) vært viktige inspirasjonskilder for den videre beskrevne analysen.

fire sentrale tema (arbeid/karriere, rusbehandling/selvhjelp, familie/nære relasjoner, samt sykdom/klientifisering). Jeg valgte deretter ut intervjuene som tydeligst knyttet seg til et av temaene til en grundigere analyse basert på Franks dialogiske spørsmål (2012). Heretter identifiserte jeg intervjuer med likhetstrekk til de først utvalgte, og analyserte fortellinger herfra på samme måte. Dette dannet grunnlag for utvikling av en tentativ typologi, som i DNA ses på som en oppsummering av de ulike narrative ressursene fortelleren benytter (Frank, 2012, s. 46).

Det er viktig å understreke at ingen mennesker er en typologi (Frank, 2010; 2012). Gjennom intervjuene veksler deltagerne mellom ulike fortellerstemmer. Samtidig har jeg i de fleste intervjuene identifisert en *bærende* stemme, som skaper mening og sammenheng i fortellingen. Det er likhetstrekkene i denne bærende stemmen, både når det kommer til *hva* og *hvordan* de forteller, og ikke intervjupersonenes alder eller bakgrunn, som utgjør det empiriske grunnlaget for analysen av karriereskiftnarrativet og således også for utvelgelsen av case til denne artikkelen.¹⁰

I en sosialkonstruktivistisk tradisjon ses intervjudataene som samskapt i interaksjon mellom forsker og deltager (Sørly, 2017). Et slik perspektiv reiser også forskningsetiske spørsmål knyttet til graden av involvering i historiefortellingen, og hvem som «eier historien». Hydén (2014, s. 802) karakteriserer den etiske refleksjonen rundt dette som en «dance of balancing involvement». En relevant innvending her vil være at hva som oppfattes som «den bærende stemmen» vil preges av hvem som er tilhører til fortellingen. Smith (2016, s. 220) understreker derfor viktigheten av kritisk refleksjon i utviklingen av typologier, for å avdekke om det faktisk dreier seg om klart adskilte narrativer som uttrykker noe unikt om deltagerens erfaringer. Å stadig vende tilbake til intervjuene for gjennomlytting («indwelling», Smith, 2016, s. 216), og vurdere dem kritisk opp imot typologiene, har vært en nyttig prosess, som har ført til flere revisjoner.¹¹

10. Som jeg kommer tilbake til i analysen og diskusjonen er det likevel interessant, og neppe tilfeldig, at de som fortalte på lignende måter og med lignende rasjonelle logikker i tråd med «karriereskiftnarrativet» hadde det til felles at de var blant de yngste i materialet og hadde en tydelig tidligere tilknytning til ulike gjengmiljø.

11. I identifisering av «den bærende stemmen» har det her vært viktig å legge merke til fortellerens understrekninger gjennom gjentakelser, samt hva fortelleren trekker frem som forklaring på eget initiativ, spesielt i oppstarten og avslutningen av intervjuet, hvor fortelleren ofte vil være opptatt av å forsikre seg om å bli forstått og være sikker på at hen har fått frem sine perspektiver.

Karriereskiftnarrativet¹²

Kjetil, Niklas og Runar, som gir stemmer til karriereskiftnarrativet, er på intervju tidspunktet fra 25-29 år og har vært uten nye dommer fra 1,5-4,5 år. Alle tre har en fortid knyttet til gjengrelatert kriminalitet som startet i tenårene, mens desistanceprosessen startet før fylte 25 år. Selv om graden av profesjonalisering varierer, plasserer alle tre seg i roller knyttet til narkotikahandel, voldsutøvelse og organisert vinningskriminalitet i ulike former for gjengmiljø.

«Som en jobb»

I karriereskiftnarrativet rammes forståelsen av fortidens handlinger inn som et til dels bevisst valg om kriminalitet som en profesjonell karrierevei.

Kjetil forteller slik om hvordan han i slutten av tenårene profesjonaliserte sin kriminelle karriere:

I: Kan du si litt om hvordan det var å komme inn i det gjengmiljøet?

K: Jeg kom rett ut fra fengsel, og flyttet vel rett inn dit. Jeg hadde vel sittet en dom på ett år og åtte måneder tror jeg, litt over ett år da. Jeg hadde sittet nesten hele dommen i varetekt. Det var standard det. Men da tenkte jeg det at, nei, denne gangen her gidder jeg ikke å ordne med det Nav-greiene, nei det orker jeg ikke, nå skal jeg være kronisk kjeltring fra dagen jeg slipper ut, og så får jeg se hvordan det går. (...) Og det er vel første gangen det gikk sånn ordentlig bra som kriminell, på den ulovlige sida. For da bestemte jeg meg for at nå skal jeg leve sånn. (...) Og da hadde jeg to steder å bo. Og det var veldig bra egentlig, for jeg kjente jo da at jeg hadde *oppnådd* noe, og så var det bare å se – *er det dette jeg vil?* Og *det var jo det*, det var det jeg kjente til (...) Så da hadde jeg en bil med skuddsikre ruter og en fæl motor, så det var jo ingen som fikk tak i den da, det var jo ikke mulig. Den hjalp meg veldig den, i den «jobben» jeg var i da. For det var sånn jeg så på det, som en jobb.

Kjetil formidler en stolthet i å være uavhengig og klare seg selv. Sitatet kan leses som en fortelling om en disiplinert og målrettet aktør, som i frustrasjon over lite egnet og tilgjengelig oppfølging under og etter varetekt, ordner opp på egen hånd, fremfor å støtte seg til velferdstjenester.

Niklas inntar et lignende perspektiv når han forteller om sin første soning, der han egentlig var innstilt på å orientere seg bort fra kriminalitet:

N: Jeg var som en svamp da. Når du er 17-18 år og ikke vet hva du vil eller hvor du vil, så er du en svamp. Og når du er et sted (fengsel) hvor de eneste som forer hodet ditt er kriminelle, gjerne *tunge* kriminelle, som har holdt på med det her i 10-20 år, så sier det seg selv hvor du kommer til å ende opp (...). Jeg gikk inn som en drittunge, og gikk ut ferdig utlært. Spør du meg så var det det dummeeste kriminalomsorgen kunne gjort. (...)

12. Det er et ideal for dialogiske narrative analyser å fremme deltagerens egne stemmer gjennom å la «fortellingen puste», for slik å skape refleksjon, uten at alt nødvendigvis fortolkes og forklares for leseren (Frank, 2010). Dette gjenspeiles i den følgende fremstillingen av karriereskiftnarrativet, hvor relativt lange sitater er inkludert.

I: Hvordan var situasjonen din da du ble løslatt?

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

N: Den var helt hårreisende egentlig. Jeg fikk beskjed om at jeg skulle få leilighet, og skulle hatt tett oppfølging, fordi jeg var så ung. Og kriminalomsorgen og Nav sammen, i fengselet var egentlig veldig hjelpelige. De skulle ordne meg jobb og sånne ting. Men med en gang jeg *slapp ut*, så hørte jeg ingenting. (...) da flyttet jeg ut og brukte de kontaktene jeg hadde fått i fengsel. For når systemet som er der for å hjelpe deg ikke hjelper deg, så er ikke det motiverende til å gi opp (kriminaliteten) iallfall. Mens tar du en telefon til gutta ute, så står de der på dagen: «Her har du soverom, her har du penger. Hva mer trenger du?»

I fortellingene ser vi hvordan manglende oppfølging under og etter fengselsopphold i tenårene forstås som en katalysator for den kriminelle karrieren. Fortellerens vektlegging av å være ung spiller også inn. I andre deler av intervjuet beskriver Niklas seg selv i fortid som «en ødelagt ung gutt» som «var *lost*» og «ikke visste bedre». Dette bidrar til å skape et skille mellom hovedpersonen som ung og sårbar for påvirkning og som mer moden på fortellertidspunktet. I likhet med Kjetil som var opptatt av følelsen av «å oppnå noe», få dekket sine materielle behov og få tilgang på ulike goder, forklarer også Niklas egen kriminalitet med «høye ambisjoner», «sult» på materielle statussymboler og søken etter spenning. Gjennom gjengtilhørigheten fikk man «vanke med de store gutta» og ha «lomma full av penger og stilige biler». Fortellingene om gjengtilhørigheten knyttes slik også til vekst, mestring og fremgang, og kan forstås som en protestmaskulinitetsutøvelse og opposisjon mot en marginalisert posisjon (Connell, 2005).

Fortidens kriminalitet forklares dermed som en kombinasjon av personlige egenskaper og behov, livsfase, maskulinitetsidealer og svikt fra det offentlige. Det kriminelle gjengmiljøet plasseres slik som et ivaretagende system som kan erstatte et velferdssystem som i fortellingene fremstår som utilgjengelig, uegnet og demotiverende.

«En bråkmaker da»

Gjenglivet fremstilles også som et system som har bidratt til en form for dannelse, der den unge, umodne gutten lærer om kodekser og egenskaper som kreves for å lykkes i organiserte kriminelle miljøer. Kjetil forteller slik om «oppsigelsen med gjengen»:

I: Hva var på en måte levereglene dine da?

K: Nei, være lojal da. Hele tiden. Og gi 100 %. Og ikke ta imot dritt fra noen. Og tysting og alt sånn, det var helt... .. Så det er mye som sitter helt barka inn i huet på deg. Sikkert masse som jeg egentlig kunne tenkt over, men alt dette her har jeg egentlig tenkt sånn rundt at «jeg hadde det fett da, jeg må legge det bak meg». Har fått prøvd det, hatt det moro, og jeg valgte å gå derfra selv (...). Det var egentlig litt trist da, det må jeg ærlig innrømme, det var jævlig kjipt. Og det tar lang tid å ordne seg nyktre og ordentlige kompiser. Du er en helt annen inne i huet. Men det går sakte, men sikkert da. Man må være sta og ha tålmodighet. Jeg har funnet ut at det har jeg.

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

I fortellingen er lojalitet og dedikasjon viktig for den kriminelle karrieren, mens stahet og tålmodighet bidrar til å fremme desistanceprosessen. Her kommer det frem en form for kontinuitet knyttet til aktørskap og målrettethet. Lignende paralleller kommer også frem i andre fortellinger, der sulten og ambisjonene som ble trukket frem som forklaring for gjenglivets appell, nå holdes frem som en drivkraft for å lykkes i det konvensjonelle arbeidsmarkedet. Etter et fengselsopphold hvor han gjenopptok og utviklet snekkerferdighetene sine, oppdaget Runar nye muligheter. Han forteller slik om arbeidsmiljøet han kom inn i:

R: (...) de er yngre enn meg da. Veldig flinke folk. Ja, sånn jobbmessig og sånn. Veldig mye flinke folk som liker å jobbe. Og ja.. kanskje ha det litt ekstra godt da, for å si det sånn. Litt mer materialistiske egentlig, og det kan kanskje være litt, ja, litt.. ikke like bra hver gang det heller. Men, hva skal man si? Jeg synes iallfall det er bra å ha noen sånne mål å jobbe mot da. (...)

(Arbeidsgiver) var en veldig flittig fyr. Tre år yngre enn meg vel. Bygde seg hus med en gang han slutta på skolen selv. Så en veldig effektiv, flink gutt da. Som aldri rota seg borti de greiene vi dreiv med. Så det var det jeg liksom tenkte på; «Hvorfor i helvete har ikke jeg gjort dette her i stedet?». Så det var det som liksom ga meg motivasjon da.

Runar fremhever de materielle godenes betydning for å bli mer målrettet. Møte med yngre kollegaer bidrar til hans forståelse av at man kan lykkes raskt i bygg- og anleggsbransjen om man gjør de riktige tingene og har de rette evnene. Deltagelse i arbeidsmiljøet fører til oppdagelse av nye muligheter for å oppnå det han oppfatter som viktige idealer for å bli sett på som en vellykket mann i konteksten han inngår i. Mestringen av snekkerarbeid som han har erfart i fengsel danner en viktig kime til oppdagelsen.

Niklas har en lignende fortelling om hvordan motivasjonen for karriereskiftet oppsto i møte med en person i det utvidede sosiale nettverket til hans eks-samboer:

N: (...) Jeg så jo hvordan *han* gjorde det. Han gikk jo.. Jobba mye, men styrte arbeids-hverdagen sin selv. Gikk og henta ut nye biler. Så jeg fikk jo det innblikket, at det går jo på den her måten også. Og at han jobba i byggebransjen og han var litt sånn som meg. Jeg vet ikke om han var kriminell tidligere, men han var en *bråkmaker* da. Og at han aksepterte meg og veiledet og var støttende da, det var utrolig motiverende. Og det var vel der de første tankene om å faktisk bli noe innenfor byggebransjen oppstod. Før det var det jo bare det letteste studievalget.

Karakteristikken av mannen som «en bråkmaker» fremstår som viktig for at Niklas ser ham som en rollemodell å identifisere seg med. Dette blir betydningsfullt for dannelsen av ambisjoner om å oppnå selvstendighet, materielle goder og statussymboler gjennom bygg- og anleggsbransjen. Rollemodeller som representerer denne formen for maskuline idealer, fremstår i fortellingene som sentrale for å oppdage at erfaringer og dannelsen fra det kriminelle gjengmiljøet kan ha overføringsverdi til det konvensjonelle arbeidsmarkedet. De blir viktige veivisere mot et fremtidig foretrukket selv (Paternoster og

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

Bushway, 2009) i det som også omtales som en «testo-fylt-bransje, hvor du kan være hard og sånne ting» (Niklas).

I andre deler av intervjuene beskrives det også en mer direkte overføringsverdi, både knyttet til kommunikasjonsstil og mer praktiske ferdigheter fra tidligere kriminell virksomhet. Den kriminelle fortiden forstås som sentral for egen identitetsutvikling, som igjen har fremmet mestringen og fremgangen som erfares på intervjutidspunktet. Dette kommer frem i konklusjoner som at man «ikke er *stolt* av fortiden, men *glad* for den. For den har fått meg dit hvor jeg er i dag.» (Niklas). Slik skaper fortellerne en kontinuitet i sin narrative identitet, hvor ens «sanne jeg» (Maruna, 2001) knyttes til å være ambisiøs, «ekstra sulten» (Niklas) og inneha målrettet vilje og evne til «hardt arbeid» (Runar) og å «gjøre seg hard» (Kjetil).

«Ingen er totalt self-made»

Et viktig tema i fortellingene er hvordan vektleggingen av egeninnsats og aktørskap, balanseres med å anerkjenne hjelp fra støttespillere i desistanceprosessen.

N: Jeg er jo supertaknemlig for de mulighetene jeg har fått her og alt som jeg lærer her. Eh.. Jeg vil jo si at (sjefer) er store, som stoler så mye på meg. Men *jeg lærer* underveis (...) har jeg et problem da, så liker jeg å lese meg opp og sånne ting. Og det er viktig tror jeg. (...) For jeg vil bli.. *jeg vil bli en å regne med* i byggebransjen. (...) En til å stole på i disse sammenhenger. Og det er jo det som er motiverende føler jeg. (...) det er ikke noe som er mer givende enn hvis du kan leve en (økonomisk) hvit livsstil, en straight livsstil og i tillegg lykkes. Pluss at jeg liker fine biler og fine ting, og det koster penger. Og da må man være flink. Så har jeg lært *at ingen gir deg noe, du må ta det*. (...) med en gang du beveger deg opp fra bunnen, så er den mestringsfølelsen og stoltheten du har over deg selv mye større også. Fordi du vet du har klart det selv. Selvfølgelig ingen er totalt «self-made» i dag, du får jo bistand også. Folk lutter øret hvis du trenger det, og det er jo viktig. Men jeg vil si i bunn og grunn så har jeg klart det her selv.

Niklas er opptatt av å understreke at suksessen han opplever skyldes hans personlige egenskaper som en ung ambisiøs mann som legger ned ekstraordinær innsats, og hvordan mestringsfølelsen og stoltheten er sterkere når man har «klart det selv».

Å være «self-made» er et tydelig ideal i karriereskiftnarrativet, hvor muligheter og resultater man har oppnådd ikke er noe som har kommet enkelt, men som et resultat av egeninnsats. Svarene jeg har fått på spørsmål om andres betydning og støtte viser samtidig at ulike profesjonsgrupper har hatt en positiv innflytelse, men erkjennelser av dette følges opp av en understreking av egen innsats som det avgjørende. Dette reiser et interessant spørsmål om det å motta hjelp oppleves som lite forenlig med fortellernes «self-made»-ideal.

Et videre paradoks her, er at utviklingen i desistancefortellingene samtidig også er knyttet til enkelte mer tilfeldige livshendelser («desistance by default», Laub & Sampson, 2003). Dette kan tenkes å være en «konkurrerende stemme»

som kan være krevende å forene med karriereskiftnarrativets sterke vektlegging av aktørskap.

En viktig del av tilfeldighetene er møtene med blivende kjærester, som omtales i vendinger som «helt ut av det blå» (Kjetil), og «sånn der Romeo og Julie historie. Vi bare møttes, så på hverandre» (Niklas). Det tilfeldige aspektet håndteres narrativt ved at kjæresteforholdene rammes inn som en kilde til innsikt som omsettes til mer modne valg. Den nye innsikten knyttes til mellommenneskelige verdier. Dette kommer frem i formuleringer som at kjæresteforholdet fikk dem til å innse at «det faktisk finnes gode mennesker, og ikke bare kyniske og jævlige mennesker» (Niklas) og at «den beste tiden jeg har hatt det er med ingen penger, men sammen med noen jeg er glad i» (Kjetil). Kjærestene virker direkte inn på fremtidsprioriteringer, hvor man «må vise at du vil og sånne ting» (Niklas). For Kjetils del så han det å satse på et forhold som uforenlig med gjenglivet, og han «måtte legge det andre livet på hylla» fordi det «var ikke noe mulighet å gå inn dit med en kjerring, det er et litt annet kvinnesyn der enn det er andre plasser».

Et ønske om nærere relasjoner, og at dette er vanskelig forenlig med en identitet som «gjengkriminell» er også funnet som desistancemotivasjon i andre studier (Alstam & Forkby, 2022). Kjæresteforhold som begrunnelse for karriereskiftet er også en fortelling som ivaretar fortellerens respekt for gjengmiljøet. «Oppsigelsen» blir slik ikke en moralsk fordømmelse av tidligere gjengkriminalitet og kollegaer, men et respektfullt «takk for nå».

At årsaken til desistanceprosessen knyttes til pull-faktorer og pragmatiske begrunnelser for hva som er mest tjenlig for egen fremtid, utgjør et klart trekk i fortellingene. De unges erfaring av at slike begrunnelser blir respektert, er i tråd med tidligere studier som peker på at brudd med gjengmiljøet sjeldnere resulterer i vold for dem som oppgir pull-faktorer som årsak (Pyrooz & Decker, 2011).

«Mer voksen i hue»

I en fortelling fra Kjetil kommer det også frem en sammenheng mellom modning og rasjonelle distanseringer til gjengmiljøet. Selv om det meste av omtalen av tidligere «kolleger» er positiv, ser vi her en dreining:

K: (...) Du blir lei av det. Du blir voksen og, vet du. Akkurat i den fasen der, så ble jeg mer voksen i huet, og da ble jeg så irritert av å måtte ha noe med surrehuer å gjøre. Og det var ikke noe som gikk veien liksom. (...).

Hvis du er ute og holder på så er du nødt til å stole på at han har ryggen din hvis det skjer noe nå. Og hvis du da gir 100 % av deg selv, men ikke får 100 % tilbake så blir du litt lei og orker ikke å forholde deg til ting og blir bare småirritert. Og sånn har jeg alltid vært, jeg har gått inn 100 %. Så da tenkte jeg: «Fy fader Kjetil, du kan jo egentlig bare gjøre det lovlige livet?» For jeg hadde jo gjort det 100 %, hvis jeg først hadde gått inn for det.

Kjetil plasserer seg som en moden hovedperson som gjennomskuer at gjenglivet ikke er like attraktivt og beskyttende som først antatt. Kritikken rettes

mot mindre modne kolleger som ikke etterlever avgjørende kodekser. Å være et «surrehue» står i sterk kontrast til å være en som «gir 100%», og «å måtte ha noe med surrehuer å gjøre» plasseres som en stor og uønsket form for personlig risiko. Fortellingen bidrar slik til å skape avstand til gjengmiljøet med rasjonelle begrunnelser.

Sammenvevingen av fortellinger om kjæresteforhold, egen modning og endret forhold til gjengmiljøet skyver forklaringen for desistanceprosessen over fra tilfeldigheter til et pragmatisk aktørstyrt valg. Kjæresteforholdene fremstilles som kimen til en modningsprosess med ny retning på aktørskapet og kan slik symbolisere en form for legitim overgang til en mer konvensjonell form for voksen selvstendighet, der den narrative identiteten knyttet til maskulinitetsidealene fremdeles ivaretas.

«Ganske fornøyd nå»

For fortellerne er det også viktig å få frem omgivelsenes respons på endringen som har funnet sted. Hos Niklas kommer dette primært til uttrykk gjennom fortellinger om tillit på arbeidsplassen hvor han har vært ærlig om at han har sonet flere dommer og fremdeles iblant røyker cannabis. Han konkluderer med at tilliten først og fremst er basert på hans arbeidsprestasjoner og at «han vet at jeg er stabil», «så lenge jeg leverer og er ærlig, så har (sjefen) tillit til meg». Runar deler den samme historien om å bli raskt akseptert og at ingen i arbeidsmiljøet egentlig spør han om fortida, selv om de vet. På spørsmål om hans forhold til nærmiljøet forteller han:

R: Nei det tror jeg har tatt seg veldig opp. Jeg er jo også ute blant folk og drikker og sånn i helger og sånn, og treffer jo folk jeg ikke har prata med før, men som har visst mye om meg da. Og da er jo ofte folk veldig ærlig og, ikke redd for å si ting. Men det at folk kommer bort og gir gode tilbakemeldinger og sånn, det synes jeg er litt koselig da. I forhold til hva jeg dreiv med før og det jeg driver med nå. Så det har jeg merka veldig godt da. (...)

I: Men føler du at du er på en måte akseptert og inkludert?

R: Egentlig. For sånn som i den jobben jeg er i, så må du jo egentlig bli det. For det er nok sånn jeg har merket det mest. At folk har bruk for dine tjenester på en måte da. Eh, de hadde ikke turt, eller turt hadde dem kanskje, men dem ville ikke ha ringt til meg før og spurt om å gjøre en jobb for dem for eksempel. (...) da føler en jo at en er til nytte da. Det gir jo den følelsen. Det er jo egentlig en mestringsfølelse.

I fortellingen er både små hverdagssituasjoner og etableringen av eget firma en kilde til anerkjennelse og aksept. Dette blir tydeliggjort når Runar på spørsmål om hvordan han tror folk ser på han i dag, svarer at «ganske mange, eller alle, ja, de fleste da, ser på meg som en, ja, ålreit person tror jeg.»

I karriereskiftnarrativet ligger det også et generativt aspekt (Maruna, 2001), hvor det å tilby andre i vanskelige situasjoner tilgang til arbeid blir viktig for å «gi tilbake». Engasjementet begrunnes med at det er helt vesentlig å «fylle dagene», fordi det er «grusomt å ikke ha noe å gjøre», men «artig å se at folk

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

liker å jobbe» (Runar). Niklas begrunner engasjementet med at «det høres helt på jordet ut, men det er faktisk lite som er som å kunne glede mennesker.» Slik kan vi også ane konturene av forsterkede mellommenneskelige verdier, i form av en omsorg ovenfor andre i lignende situasjoner.

Orientering mot mellommenneskelige verdier kommer også frem i intervjuet med Kjetil. Han er opptatt av at han nå «setter pris på de små tingene» og at han liker å «ta vare på det jeg har og holde det i orden». Han ønsker å skape vekst i eget firma, kjøpe eget hus og investere i eiendom og ser på dette som en måte å «være der litt for» øvrig familie. Disse verdiene går inn i en fortelling i en form for forsoning med far, som han tidvis har hatt et vanskelig forhold til:

K: Jeg er veldig opptatt av det nå da (familie), i forhold til hva jeg var før da. Jeg ser det at fattern er ganske fornøyd nå. Og jeg synes det er litt kult å vise det at det er jo mulig. Han blir glad. Han er kjempefornøyd og sover godt om natta. Det tror jeg ikke han har gjort på 20 år. Så jeg tror det betyr mye for han at jeg har funnet på noe annet. (...) Det betyr mye for meg det. Å kunne gi noe tilbake. Vise at jeg er litt mer voksen enn det jeg var da.

Fortellingen synliggjør hvordan forsterkede familieverdier også er godt forenlig med verdier knyttet til hardt arbeid, målrettethet og framtidsorientering. Niklas, Runars og Kjetils fortellinger om anerkjennelse og aksept gjenspeiler og bygger opp under en ny form for modenhet og ansvarsfølelse. Valgene de har tatt fremstår som økonomisk og sosialt lønnsomme og dermed forenlig med maskulinitetsidealer knyttet til status, materielle verdier og det å være «self-made». Omgivelsenes respons og tillit blir videre en fortelling om bekreftelse på den enkeltes sekundær- og tertiærdesistance. Egeninnsats og evnen til å finne en mulig vei til et karriereskifte har slik vært vellykket for å ivareta personlig integritet, samt finne en form for forsoning med omgivelsene.

Diskusjon

Karriereskiftnarrativet gir innblikk i hvordan unge straffedømte menn drar veksler på ulike narrative ressurser og fremhever arbeid og karrieremuligheter som et viktig identitetsformende tema i desistanceprosesser. De unges «sanne jeg» fremmes som selvstendige, ambisiøse og målrettede aktører, med evne og vilje til å ta ansvar for egen fremtid gjennom hardt arbeid. Gjennom disse verdiene skapes en kontinuitet i deres narrative identitet ved at de sammenvever ulike maskulinitetsidealer influert av gjengfortiden og nåværende karriere i bygg- og annleggsbransjen. Karriereskiftnarrativet legger seg slik tett opp til rational choice teorier (Paternoster & Bushway, 2015) hvor en pragmatisk logikk og det som fremstår som tjenlig for egen fremtid utgjør den grunnleggende motivasjonen for desistanceprosessen.

I tråd med et perspektiv på fortellinger som kreative fremstillinger av livshendelser, er det en vanlig innvending at narrativer ikke nødvendigvis representerer «sannheten» i positivistisk forstand, men snarere bør forstås

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

som retrospektive forklaringer (Maruna & Liem, 2021; Sandberg, 2010). Det er derfor viktig å påpeke at fremstillingene i karriereskiftnarrativet ikke nødvendigvis er de teoriene som best *forklarer* deltagerens desistanceprosesser, men perspektivene gjenspeiler deltagerens «egen endringsteori» og narrative identitet.

Å utforske funksjonene og hva fortellingene «gjør» for fortelleren, står sentralt i narrativ kriminologi (Maruna & Liem, 2021). I kontrast til Sandberg og Pedersens (2006) funn av at «gatekapitalen» skaper utfordringer med å tilpasse seg arbeidsmarkedet, tyder karriereskiftnarrativet på at de unge i møte med bygg- og anleggsbransjen finner et nytt pro-sosialt spillerom for maskulinitetsidealene og at erfaringen og dannelsen fra gjengfortiden slik får overføringsverdi. I lys av påfølgende fortellinger om økonomisk og sosial vekst, har de tilsynelatende ikke erfart overgangen til det konvensjonelle arbeidsmarkedet som et tap av autonomi og maskulinitet, som andre studier har påpekt kan være en utfordring (Søgaard et al., 2016). Karriereskiftnarrativet indikerer slik at fortellerne gjennom sosial samhandling har evnet å samskape et narrativ som ser ut til å harmonere med kulturelle idealer i konteksten på måter som fremmer deres muligheter for (re-) integrering i arbeids-, familie og samfunnsliv.

Det er vanskelig å se for seg en slik utvikling om de ikke også evnet å leve opp til selvframstillingen i fortellingene. Oppdagelsen av samsvaret mellom egne ressurser og arbeidsmiljøets karakter knyttes til viktige desistancefaktorer som aktørskap, håp, motivasjon og mestringstillit (Burnett & Maruna, 2004; McNeill et al., 2012). Arbeidet blir slik ikke bare arbeid, men noe av kjernen i et tydelig skifte i fremtidsutsikter og prioriteringer. De unges desistancemotivasjon fremstår slik som nært knyttet til deres vurdering av jobbmulighetens kvalitet (Uggen, 1999), hvor utsikten til *karrieremuligheter* i samsvar med ens ønske om å «bli en å regne med» står sentralt. Gjennom fortellinger om bygg- og anleggsbransjens annerkjennelse av at man faktisk er tålmodig, sta og disiplinert, forsterkes disse verdiene i de unges narrative identitet. De unges sekundær- og tertiærdesistance kan slik sies å være en tett sammenvevd sosial prosess, hvor modningen og utviklingen kan forstås som dreining fra protestmaskulinitet i retning av en mer hegemonisk maskulinitet (Connell, 2005), som også Carlsson (2013) og Søgaard et. al (2016) har funnet relevant for desistanceprosesser.

Maruna & Liem (2021) argumenterer for at en slik tydelig narrativ identitet kan støtte opp om atferdsmønstre og bidra til å opprettholde egeninnsatsen i desistanceprosessen i møte med påkjenninger og skuffelser. I lys av kunnskap om at frustrasjon over manglende annerkjennelse og fremgang ofte er årsak til unges tilbakefall til kriminalitet (Halsey et al., 2017), blir det derfor viktig å spørre seg hva som danner betingelser for at enkelte unge straffedømte får tilgang til og drar nytte av slike arbeidserfaringer, mens andre møter stengte dører. Selv om dette er et spørsmål som må utforskes med en annen metodologisk tilnærming, er det verdt å bemerke at deltagerne i denne studien

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

fikk tilgang til jobberfaring gjennom sitt sosiale nettverk. I motsetning til deltagerne i studien til Sandberg og Pedersen (2006) har de også norsk-etniske navn. Studier har dokumentert diskriminering på arbeidsmarkedet, også i Norge (Midtbøen & Quillian, 2021). Dette kan tale for at problemstillinger knyttet til unge straffedømtes tilgang til arbeidsmarkedet med fordel kan forskes på i lys av interseksjonalitet i fremtidige desistancestudier.¹³

Selv om jeg slutter meg til Carlssons (2013) poeng om at maskulinitetsidealene ikke utgjør den primære forklaring for hverken vedvarende kriminalitet eller desistance, står maskulinitetsidealene igjen som en sentral bærebjelke i karriereskiftnarrativet. Maskulinitetsidealene kan slik ses på som en narrativ ressurs som både former og har potensial til å fremme unge menns desistance. Karriereskiftnarrativet bidrar slik til å synliggjøre at maskulinitetsidealene vi ofte knyttet til arbeiderklassekultur, kan være en viktig ressurs for inkludering og samfunnsdeltagelse. Det kan derfor være berettiget å stille spørsmål ved om det i debatten om en «maskulinitet i krise»¹⁴ er en uheldig tendens til å svartmale tradisjonelle maskulinitetsidealene som en utelukkende problemkapende faktor for unge menn.

Implikasjoner for praksis

Det er en utbredt fortelling at 20-årene er en sosial modningsfase hvor spørsmål omkring identitet og tilhørighet er i utvikling, med en viss aksept for å bruke tid på å finne retning gjennom blindspor, utprøvinger og utskielser. Karriereskiftnarrativets forklaringer knyttet til livsfase, maskulinitet og klasse, harmonerer godt med en slik fortelling, og kan slik tenkes å være mer relevant om man avstår fra kriminalitet i 20-årene enn om den vedvarer utover voksenlivet.

Denne studien indikerer at det å adressere maskulinitetsidealene, kan være vesentlig i desistancefremmende arbeid med unge menn. Å jobbe med og gjennom hovedpersonens relasjoner og nettverk (McNeill et al., 2012), samt involvering av rollemønstre med egen brukererfaring (Alstam & Forkby, 2022), kan være hensiktsmessig, både for å fremme sosial støtte, konkrete jobbmuligheter og utvide det narrative repertoaret for desistance.

Selv om dette er en narrativ studie som ikke gir grunnlag for å trekke kausale konklusjoner, peker funnene på at det å bygge opp under autonomi og aktørskap gjennom å fremme relevante karrieremuligheter kan styrke motivasjonen og fremtidsstroen til unge menn i desistanceprosesser. Å vektlegge unges egne preferanser og ønsker, og slik øke eierskapet til egen prosess gjennom høy grad av brukermedvirkning, er faktorer som også understøttes av tidligere desistanceforskning (Lundeberg & Mjåland, 2016; McNeill et al., 2012) og som

13. Se Glynn (2018) for ytterligere argumentasjon for et interseksjonelt rammeverk for desistancestudier.

14. Se blant annet Vogt (2018) for en diskusjon om kjønnsforskjeller i arbeid, utdanning og velferd.

gjenspeiles i styrkebaserte kriminalitetsforebyggende tilnærminger (Fortune, 2018).

At karriereskiftnarrativet preges av pull-faktorer må også forstås i lys av suksessen de unge opplever på fortellertidspunktet. De sterke idealene knyttet til selvstendighet, disiplin og produktivitet, kan stå i fare for å reproducere et moraliserende og trangt mannsideal (Connell, 2005) med lite rom for å vise sårbarhet og erkjennelse av hjelpebehov, som har vært viktige temaer i andre desistancestudier (Alstam & Forkby, 2022; Nugent & Schinkel, 2016; Todd-Kvam, 2019). Dersom hardt arbeid er en ensporet strategi, kan dette utgjøre en risiko for tilbakefall og tap av livskvalitet (Ward & Maruna, 2007). For praktikere i feltet vil det derfor være viktig å finne en balanse mellom å jobbe i tråd med den enkeltes «egne endringsteori», samt å også utfordre til å knytte seg til et bredere repertoar av løsninger og støttesystemer.

Denne artikkel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

Kontaktoplysninger

Aage Aagesen: aage.aagesen@krus.no

Litteraturliste

- Alstam, K., & Forkby, T. (2022). Possible selves. Gang passages, projective imaginations, and self-transformations. *Nordic Social Work Research*, 0(0), 1-13. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2022.2111338>
- Barrera, D. J. S. (2019). Doing Dialogical Narrative Analysis: Implications for Narrative Criminology. I *The Emerald Handbook of Narrative Criminology* (s. 367-388). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-78769-005-920191031>
- Berger, R., Abu-Raiya, H., Heineberg, Y., & Zimbardo, P. (2017). The process of desistance among core ex-gang members. *American journal of orthopsychiatry*, 87(4), 487.
- Bhuller, M., Dahl, G. B., Løken, K. V., & Mogstad, M. (2020). Incarceration, Recidivism, and Employment. *Journal of Political Economy*, 128(4), 1269-1324. <https://doi.org/10.1086/705330>
- Bjørger, T. (2009). Processes of disengagement from violent groups of the extreme right. I T. Bjørger & J. Horgan, *Leaving terrorism behind* (s. 30-48). Routledge.
- Bolden, C. L., & Iliff, A. Q. (2022). Gang Desistance. I *Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*.
- Bottoms, A., & Shapland, J. (2016). Learning to desist in early adulthood. I J. Shapland, S. Farrall, & A. Bottoms (Red.), *Global perspectives on desistance* (Oxon, Routledge) (s. 99-125).
- Burnett, R., & Maruna, S. (2004). So 'Prison Works', Does It? The Criminal Careers of 130 Men Released from Prison under Home Secretary, Michael Howard. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 43(4), 390-404. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.2004.00337.x>
- Caddick, N. (2016). Doing narrative analysis. I E. Lyons & A. Coyle, *Analysing qualitative data in psychology* (2. utg., s. 222-239). Sage.
- Carlsson, C. (2013). Masculinities, persistence, and desistance. *Criminology*, 51(3), 661-693.
- Cid, J., & Martí, J. (2012). Turning points and returning points: Understanding the role of family ties in the process of desistance. *European Journal of Criminology*, 9(6), 603-620.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2. utgave). Polity Press.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative inquiry*, 12(2), 219-245.

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

- Fortune, C.-A. (2018). The Good Lives Model: A strength-based approach for youth offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 38, 21-30. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.11.003>
- Frank, A. W. (2010). *Letting stories breathe: A socio-narratology*. University of Chicago Press.
- Frank, A. W. (2012). Practicing dialogical narrative analysis. I J. A. Holstein & J. F. Gubrium (Red.), *Varieties of narrative analysis*. Sage Publications.
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). Gender, crime, and desistance: Toward a theory of cognitive transformation. *American journal of sociology*, 107(4), 990-1064.
- Glynn, M. (2018). A Framework Model of Black Masculinities and Desistance. I M. Maycock & K. Hunt (Red.), *New Perspectives on Prison Masculinities* (s. 169-195). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-65654-0_8
- Gormally, S. (2015). 'I've been there, done that... ..': A study of youth gang desistance. *Youth Justice*, 15(2), Artikkel 2. <https://doi.org/10.1177/1473225414549679>
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Hallsworth, S., & Young, T. (2008). Gang talk and gang talkers: A critique. *Crime, Media, Culture: An International Journal*, 4(2), 175-195. <https://doi.org/10.1177/1741659008092327>
- Halsey, M., Armstrong, R., & Wright, S. (2017). 'F*ck It!': Matza and the Mood of Fatalism in the Desistance Process. *The British Journal of Criminology*, 57(5), 1041-1060. <https://doi.org/10.1093/bjc/azw041>
- Hydén, M. (2014). The teller-focused interview: Interviewing as a relational practice. *Qualitative social work*, 13(6), 795-812.
- Jon, N. (2017). *Maskulinitetsperspektiv på kriminologiens kjerneområder: Kontroll, ofre og kriminalitet*. <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2459165>
- Kristoffersen, R. (2022). *Tilbakefall hos løslatte fra fengsel 2010-2018*. <https://hdl.handle.net/11250/3082627>
- Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2001). Understanding Desistance from Crime. *Crime and Justice*, 28, 1-69. <https://doi.org/10.1086/652208>
- Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives: Delinquent Boys to Age 70*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674039971>
- Lundeberg, I. R. (2020). For(soning) og et bedre liv etter løslatelse. I J. Dullum, K. Andenæs, & A. Renland (Red.), *En fengslende historie. KROM i 50 år*. (s. 215-239).
- Lundeberg, I. R., & Mjåland, K. (2016). Rehabilitering og prosedural rettferdighet i kriminalomsorgen. *Retfærd*, 153(1), 32-44.
- Maruna, S. (2001). *Making good* (Bd. 86). Washington, DC: American Psychological Association.
- Maruna, S., & Farrall, S. (2004). Desistance from crime: A theoretical reformulation. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 43(2), 171-194.
- Maruna, S., & Liem, M. (2021). Where is this story going? A critical analysis of the emerging field of narrative criminology. *Annual Review of Criminology*, 4, 125-146.
- McAdams, D. P. (2019). "First we invented stories, then they changed us": The Evolution of Narrative Identity. *Evolutionary Studies in Imaginative Culture*, 3(1), 1-18. <https://doi.org/10.26613/esic.3.1.110>
- McNeill, F. (2015). Desistance and Criminal Justice in Scotland. I *Crime, Justice and Society in Scotland*. Croall H, Mooney G and Munro R (eds) (s. 200-216.). Routledge.
- McNeill, F. (2016). The fuel in the tank or the hole in the boat? I J. Shapland, S. Farrall, & A. Bottoms (Red.), *Global perspectives on desistance: Reviewing what we know and looking to the future* (s. 234). Routledge.
- McNeill, F., Farrall, S., Lightowler, C., & Maruna, S. (2012). How and why people stop offending: Discovering desistance. *Insights evidence summary to support social services in Scotland*.
- Meld. St. 34. (2020). *Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20202021/id2857691/>

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

- Messerschmidt, J. W. (1993). *Masculinities and Crime: A Quarter Century of Theory and Research*. Rowman & Littlefield.
- Midtbøen, A. H., & Quillian, L. (2021). Forbigående fenomen eller permanent virkelighet? Etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet på tvers av tid, sted og generasjoner. *Søkelys på arbeidslivet*, 38(3-4), 182-196. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2021-03-04-02>
- Moffitt, T. E. (1993). The neuropsychology of conduct disorder. *Development and psychopathology*, 5(1-2), 135-151.
- Nugent, B., & Schinkel, M. (2016). The pains of desistance. *Criminology & Criminal Justice*, 16(5), 568-584.
- Paternoster, R., Bachman, R., Bushway, S., Kerrison, E., & O'Connell, D. (2015). Human agency and explanations of criminal desistance: Arguments for a rational choice theory. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 1, 209-235.
- Paternoster, R., & Bushway, S. (2009). Desistance and the «feared self»: Toward an identity theory of criminal desistance. *The journal of criminal law and criminology*, 1103-1156.
- Pyrooz, D. C., & Decker, S. H. (2011). Motives and methods for leaving the gang: Understanding the process of gang desistance. *Journal of Criminal Justice*, 39(5), 417-425. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2011.07.001>
- Pyrooz, D. C., Decker, S. H., & Webb, V. J. (2014). The Ties That Bind: Desistance From Gangs. *Crime & Delinquency*, 60(4), 491-516. <https://doi.org/10.1177/0011128710372191>
- Rocque, M., Posick, C., & Hoyle, J. (2015). Age and crime. *The encyclopedia of crime and punishment*, 1-8.
- Rodermond, E., Kruttschnitt, C., Slotboom, A.-M., & Bijleveld, C. C. (2016). Female desistance: A review of the literature. *European Journal of Criminology*, 13(1), 3-28.
- Roman, C. G., Decker, S. H., & Pyrooz, D. C. (2017). Leveraging the pushes and pulls of gang disengagement to improve gang intervention: Findings from three multi-site studies and a review of relevant gang programs. *Journal of Crime and Justice*, 40(3), 316-336. <https://doi.org/10.1080/0735648X.2017.1345096>
- Sandberg, S. (2010). What can «Lies» Tell Us about Life? Notes towards a Framework of Narrative Criminology. *Journal of Criminal Justice Education*, 21(4), 447-465. <https://doi.org/10.1080/10511253.2010.516564>
- Sandberg, S. (2015). Narrativ kriminologi. I M. Hviid Jacobsen (Red.), *Krimnologiske Metoder*. Hans Reitzels forlag.
- Sandberg, S., & Pedersen, W. (2006). *Gatekapital*. Universitetsforlaget.
- Skardhamar, T., & Savolainen, J. (2012). *Does employment contribute to desistance? Offending trajectories of crime-prone men around the time of job entry*. Discussion Papers.
- Smith, B. (2016). Narrative analysis. I E. Lyons & A. Coyle, *Analysing qualitative data in psychology* (2. utg., s. 202-221). Sage.
- Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664-670. <https://doi.org/10.2307/2089195>
- Søgaard, T. F., Kolind, T., Thylstrup, B., & Deuchar, R. (2016). Desistance and the micro-narrative construction of reformed masculinities in a Danish rehabilitation centre. *Criminology & Criminal Justice*, 16(1), 99-118.
- Sørly, R. (2017). Narrativ etikk og refleksivitet. I R. Sørly & B. H. Blix (Red.), *Fortelling og forskning. Narrativ teori og metode i tverrfaglig perspektiv*.
- Todd-Kvam, J. (2019). An unpaid debt to society: How «Punishment Debt» Affects Reintegration And Desistance from Crime in Norway. *The British Journal of Criminology, The British Journal of Criminology*, 59(6), 1478-97. <https://doi.org/10.1093/bjc/azz024>
- Todd-Kvam, J., & Todd-Kvam, M. (2022). Talking good: Analysing narratives of desistance in Norway. *The British Journal of Criminology*, 62(4), 914-930.
- Ugelvik, T. (2022). The transformative power of trust: Exploring tertiary desistance in reinventive prisons. *The British Journal of Criminology*, 62(3), 623-638.
- Uggen, C. (1999). Ex-Offenders and the Conformist Alternative: A Job Quality Model of Work and Crime. *Social Problems*, 46(1), 127-151. <https://doi.org/10.2307/3097165>

- Uggen, C., & Staff, J. (2000). Work as a Turning Point in the Life Course of Criminals: A Duration Model of Age, Employment, and Recidivism. *American Sociological Review*, 65(4), 529-546. <https://doi.org/10.2307/2657381>
- Ulmer, J. T., & Steffensmeier, D. (2014). The age and crime relationship: Social variation, social explanations. I *The nurture versus biosocial debate in criminology: On the origins of criminal behavior and criminality* (s. 377-396). SAGE Publications Inc.
- van Gemert, F., & Weerman, F. M. (2015). Understanding European Gangs. I *The Handbook of Gangs* (s. 503-519). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118726822.ch27>
- Vaughan, B. (2007). The internal narrative of desistance. *The British Journal of Criminology*, 47(3), 390-404.
- Vogt, K. C. (2018). Svartmaling av gutter. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(2), 177-193. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2018-01-06>
- Ward, T., & Maruna, S. (2007). *Rehabilitation: Beyond the risk paradigm* (s. xi, 204). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203962176>
- Weaver, B. (2016). *Offending and Desistance: The importance of social relations*. Routledge.

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens